

Opinnäytetyö

Sosionomi AMK

Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

2015

Noora Niemi

LAPSEN HEIKKO MINÄKUVA, ITSETUNTO JA SOSIAALISET ONGELMAT

– menetelmiä lastensuojelun laitoshuoltoyksikköön

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma | Suuntautumisvaihtoehto: Lapsi-, Nuoriso- ja perhetyö

Opinnäytetyön valmistumisajankohta: syksy 2015 | Sivumäärä 33+20

Ohjaaja: Laura Närvi

Noora Niemi

LAPSEN HEIKKO MINÄKUVA, ITSETUNTO JA SOSIAALISET ONGELMAT

– menetelmiä lastensuojelun laitoshuoltoyksikköön

Kehittämishankkeeni ajoittuu vuoden 2015 keväästä saman vuoden syksyyn, ja sen toimeksiantaja oli Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän Halikon perhetukikeskuksen Pirtti- osasto. Kehittämishankkeeseen osallistui Pirtin henkilökunta, perhetukikeskuksen lapsia, sekä kehittämisjohtaja.

Kehittämishankkeeni ensimmäinen tavoite oli kerätä menetelmiä, joilla tukea lapsen minäkuvaa, itsetuntoa ja sosiaalisia ongelmia. Toisena tavoitteena oli saada Pirtin henkilökunta motivoitumaan menetelmien käyttöön, ja siksi menetelmien lähtökohtana oli helppokäyttöisyys, jotta ne tulevat varmimmin arjessa käyttöön. Kehittämishankkeeni kolmas tavoite oli tuoda arkipäiväiseen käyttöön väline, jolla toteutetaan laadukasta lastensuojelutyötä.

Kehittämisen menetelminä käytettiin dialogista vuorovaikutusta, jota käytiin Pirtin työntekijöiden ja kehittämisjohtajan kanssa. Aineiston dokumentointi oli toisena menetelmänä, jossa koottiin saatu aineisto, opinnäytetyöpäiväkirjasta postit-lappuihin, kielelliseen muotoon kehittämishankeraporttia ja menetelmäkansiota varten. Kolmantena kehittämisen menetelmänä käytettiin menetelmäkokeiluja. Pirtin henkilökunta osallistui kehittämiseen kokeilemalla valittuja menetelmiä perhetukikeskuksen lapsien kanssa.

Kehittämishankkeen tuotoksena syntyi menetelmäkansio, jossa on koottuna yhteensä kuusi menetelmää lapsen minäkuvan ja itsetunnon tukemiseen, sekä sosiaalisten tilanteiden ongelmien hahmottamiseen. Menetelmäkansion on määrä täydentyä myöhemmin osana toimeksiantajan menetelmäpankkia.

ASIASANAT: lastensuojelu, sijaishuolto, minäkuva, itsetunto, lapsilähtöisyys

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of Social Services | Specialisation

Completion year of the thesis autumn 2015 | Total number of pages 33+20

Instructor: Laura Närvi

Noora Niemi

CHILDREN'S WEAK SELF-IMAGE, SELF-ESTEEM AND SOCIAL PROBLEMS

- Methods to children's home

This development project coincides for year 2015 spring to the autumn. The client was Southwest Finland's child welfare's federation of municipalities family support centre of Halikko. Development project attended Halikko's family support centre worker, childrens and development director of federation of municipalities

Development project first target was found methods for supporting childrens self-image and self-esteem and helping social problems. Second target was motivate family support center worker to use these methods. Third target was implement high-quality child welfare with those methods.

Development methods in this project was dialogic interaction, material documentation and method experiment.

As a product of this development project became a methodfile. This methodfile contain six methods for suppoting childrens self-image and self-esteem and helping social problems.

KEYWORDS:

child welfare, foster care, self-image, self-esteem, child centricity

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 LASTENSUOJELUSTA KEHITTÄMISHANKKEEN NÄKÖKULMASTA	8
2.1 Lastensuojelusta lyhyesti	8
2.2 Lastensuojelun laitoshuoltoyksikkö	9
2.3 Lapsen osallisuus lastensuojelussa	10
3 ITSETUNNON, MINÄKUVAN JA SOSIAALISTEN TILANTEIDEN ONGELMIA	12
3.1 Itsetunto ja sen kehittymisen ongelmia	12
3.2 Minäkuvan näkemisen ongelmia	13
3.3 Sosiaalisten taitojen kehittyminen	14
4 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	16
4.1 Kehittämishankkeen toimeksianto	16
4.2 Kehittämishankkeen tavoitteet	16
5 KEHITTÄMISEN MENETELMÄT	18
5.1 Dialoginen vuorovaikutus	18
5.2 Menetelmäkokeilut	19
5.3 Dokumentointi	19
6 KEHITTÄMISPROSESSIN KUVAUS	21
6.1 Prosessikaavio	21
6.2 Kehittämishankkeen aloitus ja suunnitteluvaihe	23
6.3 Kehittämishankkeen toteutusvaihe	24
6.4 Kehittämishankkeen viimeistely-, arviointi- ja päätösvaihe	25
7 KEHITTÄMISHANKKEEN TUOTOS	26
8 LUVAT JA ETIIKKA	28
9 POHDINTA	30
9.1 Kehittämishankkeen tavoitteiden saavuttaminen	30
9.2 Kehittämishankkeen prosessin arviointi	31
9.3 Kehittämisehdotukset	32

LÄHTEET

33

LIITTEET

Liite 1. Tiedoksianto

Liite 2. Kehittämishankkeen esittely Pirtin henkilökunnalle

Liite 3. Kehittämishankkeen esittely kuntayhtymän johtajalle

Liite 4. Tutkimuslupa

Liite 5. Tapaaminen kehittämisjohtajan kanssa

Liite 6. Menetelmäkansio

KUVIOT

Kuvio 1. Prosessikaavio

21

1 JOHDANTO

Toteutin kehittämishankkeeni Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymälle (VSLK). Se on viiden kunnan (Salo, Raisio, Kaarina, Naantali, Paimio) omistama kuntayhtymä, joka toimii julkishallinnon alla. VSLK tarjoaa kolmessa yksikössään (Halikko, Raisio ja Kaarina) kaikenikäisille lapsille sijaishuoltoa, kiireellisen sijoituspaikan, itsenäistyvän nuoren asumisen ja itsenäistymisen tukemista, avohuollon perhetyötä sekä perheen tilanteen kartoitusta ja kuntoutusta erillisessä perheyksikössä. Perheyksikkö sijaitsee Halikon perhetukikeskuksen yhteydessä. VSLK tarjoaa myös käyttökoulutusta kehittämäänsä Vanhemmuuden roolikarttaan, parisuhteen roolikarttaan sekä itsenäistyvän nuoren roolikarttaan. (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2015) Työskentelen Halikon perhetukikeskuksen Pirtti- osastolla, jonne toteutin kehittämishankkeeni.

Kehittämishankkeeni ensimmäinen tavoite oli kerätä menetelmiä, joilla tukea lapsen minäkuvaa, itsetuntoa ja sosiaalisia taitoja. Toisena tavoitteena oli saada Pirtin henkilökunta motivoitumaan menetelmien käyttöön, ja siksi menetelmien lähtökohtana oli helppokäyttöisyys, jotta ne tulevat varmimmin arjessa käyttöön. Kehittämishankkeeni kolmas tavoite oli tuoda arkipäiväiseen käyttöön väline, jolla toteutetaan laadukasta lastensuojelutyötä.

Kehittämishankkeeni tuotoksena syntyi menetelmäkansio. Menetelmäkansiossa on kuusi menetelmää. Näiden menetelmien kanssa työskennellessä lapselle tehdään näkyväksi hänessä oleva hyvä. Yhden menetelmän kanssa pystytään myös tarkastelemaan omaa toimintaansa suhteessa muihin.

Luvussa kolme on kerrottu teoriaa minäkuvan, itsetunnon ja sosiaalisten tilanteiden ongelmista. Tämän jälkeen luvussa neljä ja viisi kerrotaan kehittämishankkeen lähtökodista ja käytettävistä kehittämisen menetelmistä. Luku kuusi avaa lukijalleen kehittämisprosessin vaiheita, sen aikataulusta ja itse prosessista Salosta (2013) mukailten. Luku seitsemän kertoo kehittämishankkeen tuotok-

sesta. Lupia ja etiikkaa on kuvattu luvussa kahdeksan, ja pohdinta on luvussa yhdeksän. Kehittämishankeen tuotos menetelmäkansio löytyy liitteistä.

2 LASTENSUOJELUSTA NÄKÖKULMASTA

KEHITTÄMISHANKKEEN

2.1 Lastensuojelusta lyhyesti

Lastensuojelun kolme perustehtävää ovat vanhempien tukeminen lasten kasvatuksessa ja lasten yleisiin kasvuolosuhteisiin vaikuttaminen. Lastensuojelua määrittää lastensuojelulaki, joka turvaa lapsen oikeuden erityiseen suojeluun, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä turvalliseen kasvuympäristöön. Laki määrittelee laajasti, miten lapsen ja nuoren hyvinvointia on edistettävä ja varsinaista lastensuojelun tarvetta ehkäistävä. Tukea ja apua on annettava riittävän varhain, jo ennen ongelmien syntymistä. Lastensuojelulain lisäksi lapsen oikeuksista säädetään Suomen perustuslaissa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Lapsen etu on asetettava etusijalle kaikessa viranomaistoiminnassa. (Lastensuojelun käsikirja 2015.) Länsi-Suomen lääninhallituksen (nykyään aluehallintovirasto) läänin-sosiaalitarkastaja Aino Arponen kertoo (2005, 167) lastensuojelun olevan kokonaisuus ja prosessi, johon kuuluu avohuollon tukitoimet, huostaanotto, sijoitus ja jälkihuolto.

Sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen tavoite tulee aina olla itsenäiseen elämään suuntaavaa. Tarkoitus ei ole tukea vain mm. koulunkäynnissä, vaan antaa eväitä selviytyä joskus itsenäisesti. (Arponen 2005, 173.)

Lastensuojelulaki (13.4.2007/417, 4§) määrittää, että jokaisen lapsen on saatava mahdollisuus saada ymmärrystä ja hellyyttä, sekä iän ja kehitystason mukaista valvontaa ja huolenpitoa. Laki velvoittaa myös huolehtimaan tasapainoisesta kehityksestä ja hyvinvoinnista, kuin myös läheisistä ja jatkuvista ihmissuhteista.

2.2 Lastensuojelun laitoshuoltoyksikkö

Yhtenä sijaishuollon muotona on laitoshuolto. Laitoshuollon asuinyksikön toimitilat tulee olla riittävät ja asianmukaiset, sekä lapsen ja nuoren yksityisyydestä on huolehdittava. Asuinyksikköön voidaan sijoittaa enintään seitsemän lasta tai nuorta, ja osastoihin jaettuna voi rakennukseen sijoittaa enintään 24 lasta tai nuorta. Lastensuojelulaki määrittää, että hoito- ja kasvatustehtävissä tulee olla vähintään seitsemän työntekijää osastoa kohti. Mikäli samassa rakennuksessa on useampi osasto, tulee hoito- ja kasvatushenkilöstöä olla vähintään kuusi osastoa kohden. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 57 – 59§.) Jokaisella lapsella on nimetty omaohjaaja. Omaohjaaja on lastensuojelulaitoksessa olevalle lapselle nimetty oma, hänen asioistaan vastaava ohjaaja. Omaohjaajalla on monia rooleja lapsen elämässä, ja yksi niistä on luottamuksellisen suhteen luominen lapseen. Tämä suhde, kontakti lapseen on perusedellytys, jotta kasvatustilanteet voi onnistua. Lapsen elämässä saattaa olla problematiikkaa, jota omaohjaajan on hankala lähestyä. (Timonen-Kallio 2010, 7.) Kuten Timonen-Kalliokin (2010, 7) kirjoittaa, koen myös, että menetelmäkansion avulla ohjaajan on helpompi työskennellä lapsen kanssa, kun asioita voi lähestyä neutraalisti.

Omaohjaajatyöskentely on tärkeä lapsen ohjausta ja kasvatusta tukeva väline lastensuojelulaitoksessa. Lapsella tulee olla tunne, että hän on jollekin erityinen ja hänellä on joku, joka huomioi hänet aina vuorossa ollessaan.

Hoito ja kasvatustyöt kulkevat sijaishuollossa käsikkäin, eikä niitä pysty erottamaan toisistaan. Kasvatus ja hoito on laadultaan korvaavaa, sekä korvaajaa. Lapsille taataan normaali ikätasoinen kehitys tavallisessa arjessa, mutta työssä on myös ammatillista erityisosaamista kunkin lapsen tarpeisiin vastaten. Lainsäädäntö määrittelee lastensuojelutyön puitteet ja takaa asiakkaan perusoikeudet. Laki ei kuitenkaan pysty valvomaan sijaishuoltopaikan antamaa hoidon laatua, tai vuorovaikutuksen määrää. (Mikkola 1997, 14 – 15.)

Lapsen tullessa lastenkotiin, ei asiakkaaksi tule vain itse lapsi, vaan myös vanhemmat. Lapsen ja vanhempien suhdetta ja yhteydenpitoa on tuettava, ja vanhemmilla on oikeus saada ajantasaista tietoa lapsensa elämästä. Ihanteellisin

tilanne on, jos vanhemmat hyväksyvät lapsensa sijoituksen ja tukevat sijaishoitopaikkaa kasvatuksessa. (Arponen 2005, 173.)

2.3 Lapsen osallisuus lastensuojelussa

Lapsen osallisuutta korostetaan vahvasti lastensuojelu- ja sosiaalihuoltolaissa. Lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta kansalaista, jolla on oikeus saada tietoa itseään koskevista suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuista ja toimenpiteistä perusteluineen. Lapsen mielipide tulee selvittää kaikissa heitä koskevissa päätöksissä. Hänen tulee voida osallistua etunsa turvaamiseksi tehtävään työhön, sen määrittämiseen, toteuttamiseen ja arvioimiseen. Osallisuus on osa identiteetin kehittymistä, sekä kasvun ja kehityksen perusedellytyksiä. Se on oppimista olemaan ja elämään yhdessä omilla yhteisöissä. (Lastensuojelun käsikirja 2015.) Lastensuojelulaki (13.4.2007/417, 8§) ja nuorisolaki (27.1.2006/72, 8§) velvoittavat aikuisia luomaan edellytykset ja mahdollisuudet lapsen osallistumiselle. Lapsi on asiantuntija oman elämänsä ja arkensa asioissa. Lapsen osallisuus parantaa päätöksenteon laatua, sekä tekee tilanteet näkyviksi lapselle itselleen. Päätösten läpinäkyvyys saattaa aikuisen myös vastuuseen omasta toiminnastaan. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Unicefin Lastenoikeuksien sopimuksen 12. ja 13. artikla sitovat sopimusvaltioita takaamaan lapselle oikeuden vapaasti ilmaista omia näkemyksiään, mielipiteitään, sekä tulla kuulluksi kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen omat näkemykset tulee ottaa huomioon lapsen kehitystason ja iän mukaisesti. (Unicef 2015.)

Osallisuudessa on olennaista vastavuoroisuus. Lapsen on päästävä asioiden käsittelyyn mukaan, ja saatava tietoa tarpeeksi, jotta pystyy vaikuttamaan. Oleellista on lapsen oma käsitys osallisuudestaan. Lapsella tulee olla tunne, että hän on voinut vaikuttaa asioihinsa. Muussa tapauksessa ei voida sanoa osallisuuden toteutuneen. Osallisuutta voidaan kuvata myös portaina, jossa konkretisoituu osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuus asteittain. Ensimmäisellä portaalla on lapsen mahdollisuus osallistua, tai kieltäytyä. Toinen porras

on mahdollisuus saada riittävää ja oikeaa tietoa työskentelystä ja siihen liittyvistä tahoista, omasta roolista ja oikeuksista. Kolmannella portaalla on mahdollisuus vaikuttaa työskentelyprosessiin, esimerkiksi pohtiminen mitä asioita palaverissa käsitellään, ja keitä siihen osallistuu. Neljäs porras on omien ajatusten ilmaisu omalla tavallaan ja omalla äänellä. Edelliseen liittyy läheisesti myös viides porras, jossa lapsi saa tukea ja rohkaisua omien mielipiteiden ilmaisuun. Kuudes porras on mahdollisuus tehdä itsenäisiä päätöksiä omasta elämästään. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

3 ITSETUNNON, MINÄKUVAN JA SOSIAALISTEN TILANTEIDEN ONGELMIA

3.1 Itsetunto ja sen kehittymisen ongelmia

Hyvä itsetuntoa rakentuu myönteisestä käsityksestä ja tunteesta omasta itsestään. Itsetunnon suojelemiseksi ja säilyttämiseksi tulee nähdä vaivaa, sillä se vaikuttaa ihmisen hyvinvointiin. Vastasyntyneellä vauvalla ei ole itsetuntoa, vaan se kehittyy ympäristön vaikutuksesta vähän kerrallaan. Lapsen saama hoiva antaa kokemuksen hyvästä olostä. Ajan kuluessa saadut kokemukset antavat lapsen "idean minuudesta" ja se on ainutlaatuisen persoonallisuuden alku. Lapsen kokiessa oman minänsä koostuvan hyvistä kokemuksista, lapsi alkaa pitämään siitä, pitämään itsestään. Lapsi haluaa hyvänolon tunteen jatkuvan eikä hyväksy pahaa oloa. Tämä tunne auttaa lasta välttämään epämiellyttäviä kokemuksia ja varmistaa oman ensisijaisen hyvinvointinsa. Mikäli lapselta puuttuu riittävä kokemus siitä, että hänen tarpeisiinsa ei vastata saattaa varhainen hyvä minuus kehittyä myöhässä tai muodostua pahoinvoivaksi. Tällaisen tuntemuksen ollessa vallalla, lapsi pitää itsestään selvänä, ettei hänen tarpeisiinsa vastata, eikä kykene protestoimaan epämiellyttävyyttä vastaan. Lapsi saattaa jopa sivuuttaa epämiellyttävyyden tunteen tai kivun. Tämä voi ilmeentyä oman itsensä satuttamisella, puremalla, raapimalla tai itseään hakkaamalla. (Furman 1998, 191 – 192.)

Ensimmäisen ikävuoden aikana kaltoin kohdeltu lapsi oireilee kaikista voimakkaimmin. Luottamuksen syntyminen ja lohdun vastaanottaminen on tällaiselle lapselle vaikea, sillä hänellä ei ole mitään muistikuvia niistä. Mitä tahansa lapsen käytöksen taustalla onkaan, tulee aikuisen toimia positiivisuuden vaakakupin täyttäjänä; toivottomuuden kieltäjänä, luomalla toiveikkuutta ja pysyvä tukipylväänä lapsen romahtaessa. Kipeät kokemukset jaettuaan alkaa lapsen hidas tie kohti elpymistä. Korjaava matka on hidas, on vihattava, surtava, annettava anteeksi ja lopulta hyväksyttävä menneisyytensä. (Cacciatore ym. 2008, 146 – 147.)

Lapsen muodostaessa omaa identiteettiään, hän tarvitsee keinoja hahmottaakseen omaa elämänsä ja siihen liittyviä tunteita. Tärkeitä menneisyyden hahmottamisen keinoja ovat lapsen oman puheen ja muistojen kuuleminen, oman elämänsä kokoaminen, matkat entisille kasvupaikoille ja puuttuvien tietojen hankinta. Monien lasten kehittyvää identiteettiä rasittavat vaikeat ja toistuvat ongelmat suvussa. Tämän vuoksi hyvät kokemukset ja muistot lapsuudesta, vanhemmista ja muista sukulaisista ovat erittäin tärkeitä. Yhtä tärkeäksi muodostuvat tieto siitä, miten elämä jatkuu ja mitä tulevaisuudessa tapahtuu. Nuori tarvitsee kokemuksen siitä, että aikuiset pystyvät huolehtimaan hänestä ja hänen turvallisuudestaan. (Niemelä 2005, 71.)

3.2 Minäkuvan näkemisen ongelmia

Minäkuvalla tarkoitetaan ihmisen käsitystä omasta itsestään. Lapsen häiriintynyt minäkuva kehittyy jo varhain lapsuudessa ensimmäisten ikävuosien aikana. Tällaiselta lapselta on jäänyt puuttumaan kehitykselle välttämätön rakastetuksi tulemisen tunne, arvostus ja huolenpito. (Keltikangas-Järvinen 2010a, 83 – 84.) Nämä ensimmäisten vuosien aikana kehittyneet sisäiset työmallit varastoituvat tiedostamattomina toimintoina aivoihin. Lapselle jää sisäisiä kuvia omasta itsestään suhteessa toisiin ihmisiin, jotka vaikuttavat myös ihmissuhteisiin myöhemmin. Näitä käyttäytymistä ohjaavia työmalleja aktivoituu tiedostamatta vuorovaikutustilanteissa. Varhaiset kokemukset luovat pohjan lapsen myöhemmälle käyttäytymiselle. Mitä enemmän lapsi on vaille jäänyt tai kaltoin kohdeltu, sitä suuremmat ongelmat hänellä on sosiaalisessa ja emotionaalisessa toimintakyvyssä. (Becker-Weidman 2008, 51 – 52.) Lapsen koko elämä tulee todennäköisesti olemaan puuttuvan itsetunnon paikkaamista ja oman vääristyneen minäkuvan ehdoilla elämistä. Lapsella ja nuorella, jonka minä on vaurioitunut puuttuu lähes kokonaan itseluottamus ja itsetunto. Rakkaudesta ja hoivasta jäänyt ei osaa arvostaa itseään, eikä myöskään luota itseensä. Tästä huolimatta lapsi saattaa pitää itseään kaikkivoipana ja mahtavimpana olentona. Kyse ei kuitenkaan ole aidosta itseluottamuksesta, vaan se on lapsen puolustusmekanismi todellisuudelta ja omien rajojen kieltämiseltä. Minävaurioiselle lapselle on yli-

voimaista myöntää, että hän ei osaa jotakin. (Keltikangas-Järvinen 2010a, 83 – 84.)

Minäkuvan muodostumisessa ja sen ylläpitämisessä on suuri merkitys ikätoverien antamalla palautteella, ja se saattaa koitua ongelmaksi. Lapsi käyttäytyy saamansa palautteen mukaan, ja siitä palautteesta muodostettua väärääkin käsitystä on vaikea muuttaa. Tämä käsitys on kuitenkin se, jonka mukaan lapsi toimii. Lapsi käyttäytyy maineensa mukaisesti huolimatta siitä, onko hän sellainen oikeasti. Sellaisella lapsella, joka kokee aktiivisesti tulewansa torjutuksi on negatiivinen minäkuva. Vuorovaikutuksen positiiviset odotukset muiden lasten kanssa ovat vähäiset. Tällaisella lapsella saattaa myöhemmässä elämässään esiintyä myös sopeutumisongelmia. (Keltikangas-Järvinen 2010b, 195.) Yksikään ei jaksa kasvaa, jos häntä pidetään aina vain ongelmatapauksena. Lapsi tarvitsee ihmistä, joka iloitsee hänestä aidosti löytäen myös hyviä puolia. (Niemi 2005, 65.)

Minäkuva muodostuu peilisuhteessa aikuiseen, jolloin lapsen käsitys itsestään muodostuu vanhempien antaman palautteen kautta. Esimerkiksi pientä lasta viedessä päiväkotiin saattaa vanhempi ilmoittaa lapsen olevan arka ja hiljainen. Samalla vanhempi huomaamattaan on istuttanut lapseensa tiedon, että tämä on arka, jolloin lapsi sovittaa käytöksen tähän sopivaksi. Vanhemmalla ja kasvattajalla on tärkeä rooli lapsen myönteisen minäkuvan rakentamisessa. Negatiiviset asiat voi jättää mainitsematta, korostaen vain positiivisia puolia. (Keltikangas-Järvinen 2010b, 147 – 148.) Tosin Erik H. Erikson (1982, 228) mainitsee, että tyhjillä kehuilla ja kommentteilla ei lasta pysty huijaamaan. Itsetunto ja minäidentiteetti vahvistuvat vain johdonmukaisista, todellisiin saavutuksiin kohdistuvista palautteista. Palautteista, jotka tulevat oikeasti sydämestä.

3.3 Sosiaalisten taitojen kehittyminen

Kun puhutaan sosiaalisista taidoista, puhutaan kyvystä tulla toimeen ja ymmärtää toisen ihmisen näkökantaa ja tunteita. Hyvät sosiaaliset taidot omaava pystyy joustavasti toimimaan tilanteessa kuin tilanteessa, kulloinkin sopivalla taval-

la. Sosiaalisesti taitava ihminen voi neuvotella tai vetäytyäkin, mikä sitten onkaan tilanteen kannalta toimivin vaihtoehto. Sosiaalisesti taitava ihminen ei välttämättä herätä toimillaan sen suurempaa huomiota, sillä asioiden sujumista voidaan pitää itsestäänselvytenä. Kun taas näiden taitojen puuttuminen herättää huomiota. Sosiaaliin taitoihin liittyy myös eettinen ja moraalinen puoli. Ollakseen toimintamallina tehokas ja toimiva, tulee sen olla myös eettisesti ja moraalisesti hyväksyttävä. Silloin puhutaan kasvatuksesta, käytöksestä jonka ympäröivä maailma hyväksyy. Lapsi oppii kyllä keinot selviytyä ryhmässä ja kavereiden kanssa, mutta käytettävät keinot eivät välttämättä ole hyväksyttäviä. Aggressio on monessa tilanteessa varsin nopeasti toimiva tapa, ja siksi lapsi omaksuu tämän taidon nopeasti ilman oikeanlaista kasvatusta. Rakentava sosiaalinen käyttäytyminen vaatii itseluottamusta, harkintakykyä ja tasapainoista tunne-elämää. (Keltikangas-Järvinen 2010b, 22 – 24.)

Tällaista rakentavaa sosiaalista olemista toisten lasten kanssa tarvitaan lastensuojelulaitoksessa. Osastolla saattaa olla seitsemän hyvinkin erilaisia sosiaalisia taitoja omaavia lapsia ja nuoria, ja aikuisen antama tuki kommunikoinnissa on välttämätöntä. Aikuinen toimii suunnannäyttäjänä ja opastajana lapselle, joka ei osaa toimia vuorovaikutuksessa muiden kanssa.

4 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

4.1 Kehittämishankkeen toimeksianto

Kehittämishanke tehdään käytännönläheisesti työelämälähtöiseksi, jossa tutkimuksellisella asenteella osoitetaan alalta tietoa ja taitoa. (Vilka & Airaksinen 2003, 9 – 10.) Tarve kehittämishankkeelle ja toimeksiannolle tuli Pirtin työntekijöiden aloitteesta saada menetelmiä lasten positiivisen minäkuvan ja itsetunnon vahvistamiseen. Ensimmäisessä tapaamisessa nousi myös esille tarve huomioida lapsi, jolla on sosiaalisen kanssakäymisen ongelmia ja oman käytöksen hahmottamisen vaikeuksia (Liite 2.). Pirtissä ei ole tällä hetkellä käytössä mitään yhtä menetelmäpankkia, vaan jokainen omaohjaaja on käyttänyt omia olemassa olevia malleja, sekä joitakin valmiita ja tunnettuja korttisarjoja.

Esittelin kehittämishankkeeni suunnitelmaa myös kuntayhtymän johtajalle ja kehittämisjohtajalle (Liitteet 3. ja 5.). Heidän molempien mielestä kehittämishankkeeni on toivottu lisä menetelmätyöskentelyyn.

4.2 Kehittämishankkeen tavoitteet

Kehittämishankkeeni ensimmäinen tavoite oli kerätä menetelmiä, joilla tukea lapsen minäkuvaa, itsetuntoa ja sosiaalisia taitoja.

Toisena tavoitteena oli saada Pirtin henkilökunta motivoitumaan menetelmien käyttöön, ja siksi menetelmien lähtökohtana oli helppokäyttöisyys, jotta ne tulevat varmimmin arjessa käyttöön.

Kehittämishankkeeni kolmas tavoite on laadukkaan lastensuojelutyön toteuttaminen. Lastensuojelussa laatu on mukana kaikessa tehtävässä työssä. Näistä laatuperiaatteista kiinnipitäminen takaa laadukkaan työn oikean palvelun löytymisessä oikeaan aikaan. Laatuperiaatteita ovat asiakkaiden ihmisarvo ja perusoikeudet, lapsen etu, vuorovaikutus, ammattihenkilöstön työn laatu, sekä vastuulliset päätökset ja toimintakulttuuri. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Kehittämishankkeeni kehittämistehtävänä syntyvä tuotos, menetelmäkansio antaa mahdollisuuden jokaiselle lapselle tasapuoliseen työskentelyyn ohjaajan omasta persoonasta riippumatta. Kun jokaisen lapsen kohdalla käytetään samoja menetelmiä, takaa tämä jokaiselle myös saman työskentelyn jatkumon itsetunnon, minäkuvan ja sosiaalisten taitojen vahvistamisen osalta.

5 KEHITTÄMISEN MENETELMÄT

5.1 Dialoginen vuorovaikutus

Tutkimuksellinen selvitys kuuluu toiminnallisessa kehittämishankkeessa tuotteen tai idean toteutustapaan. Sillä tarkoitetaan niitä keinoja, joilla oppaan tai ohjeistuksen sisältöä hankitaan. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 56.)

Kehittämishankkeen työskentelyyn osallistui Pirtin työntekijät. Aloituspalaverin jälkeen keskustelua käytiin dialogisessa vuorovaikutussuhteessa (Liite 2.). Se tarkoittaa keskustelua ja vertaistukea, sekä palautteen antamista ja vastaanottoa. Puhutaan vuoropuhelusta, jossa on tärkeää kuunnella ja olla avoin myös toisen kertomalle. Näin toimimalla saadaan tietoa, jota ei yksin ei pystyisi saamaan. Näitä tilanteita syntyy arjessa toiminnan keskellä. (Salonen 2013, 6; Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 86 – 87.) Näistä keskusteluista ei ole erillistä muistiota, koska ne ovat arjen tilanteissa tulleita ajatuksia ja oivalluksia, joita kirjasin ylös vihkooni jatkotyöstämistä varten. Keskusteluja käytiin koko kehittämisprosessin aikana, päivittäisen työn ohella. Keskustelua käytiin myös post it-lappujen välityksellä, sillä työn luonteen vuoksi oli mahdotonta keskustella kaikkien kanssa jatkuvasti. Tämä osoittautui myös varsin toimivaksi keinoksi tavoittaa muita, ja saada palautetta.

Käyttämästäni vihkosta voidaan käyttää myös nimitystä opinnäytetyöpäiväkirja. Myös post it-laput ovat osa tätä. Ne ovat henkilökohtaista kehittämisprosessin dokumentointia, joka toimii ikään kuin muistina. Sen tarkoituksena on tallentaa ajatukset ja ratkaisut muistiin, sillä kehittämisprosessi ajoittuu niin pitkälle ajanjaksolle, ettei kaikkia asioista pysty muistamaan. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 19.)

Työskentelyyn osallistui yhdessä palaverissa myös VSLK:n kehittämisjohtaja (Liite 5.). Hänen kanssaan kävimme dialogista vuoropuhelua kehittämishankkeen lähtökohdista, ja hän antoi kirjallisuusvinkkejä, joista saattaisi olla hyötyä.

5.2 Menetelmäkokeilut

Perhetukikeskuksien ohjaajat käyttivät menetelmiä lasten kanssa. Kehittämishankkeeseen osallistaminen menetelmäkokeilun muodossa, auttaa sitouttamaan menetelmien käyttöön jatkossakin. Työntekijöitä osallistamalla pystytään ottamaan huomioon heidän tarpeet ja mielenkiinnon kohteet, jotka osaltaan auttavat tässä toimintaan sitouttamisessa. Toimijoilla on myös oikeus osallistua. (Toikko & Rantanen, 89 – 91.)

Kehittämishankkeeni on käytännönläheinen ja työelämälähtöinen, jossa tutkimuksellisella asenteella osoitetaan alalta tietoa ja taitoa. (Vilka & Airaksinen 2003, 9 – 10.) Käytännönläheisyys ja työelämälähtöisyys huomioidaan menetelmien helppokäyttöisyydellä, joka myös madaltaa jokaisen kynnystä käyttää niitä. Menetelmät on koottu, jotta niitä myös käytettäisiin.

Halikon ja Kaarinan perhetukikeskuksien lapsia osallistui menetelmien kokeiluun. Lapsilta ei kerätty palautetta kokeiluista, sillä palautteesta saatu tieto ei ole tässä kohtaa oleellinen menetelmien valinnassa. Lapsen kokemus ei suoraan kerro menetelmän toimimisesta, tai toimimattomuudesta.

5.3 Dokumentointi

Kehittämishankkeen dokumentteina, aineistona syntyi kokousmuistioita ja post it- lappuja opinnäytetyöpäiväkirjan ohella. Salosen (2013, 23) mukaan kaikki kehittämishankkeen aikana tuotettu aineisto on yhtä tärkeitä lopullisen raportin kannalta. Näistä dokumenteista pystyy päättämään kehittämishankkeen etenemisen vaiheita, silloin kun ne on kuvattuna raportissa.

Post it- laput toimivat yhteisen kommunikaation välineenä, kun yhteistä aikaa ei ollut. Opinnäytetyöpäiväkirjaan kirjasin lähteitä, omia ajatuksia ja kokosin hankkeen aikana saatuja palautteita. Näihin aineistoihin oli helppo palata kehittämishankkeen raporttia kirjoittaessa.

Edellä mainitut dokumentointitavat ovat osa kehittämishankeraportin työstämistä, jossa kaikki ylös kirjatut muistiinpanot saatetaan kielelliseen muotoon. Näistä muistiinpanoista selviää itse raportissa mitä, miksi ja miten on tehty. (Vilka & Airaksinen 2003, 65.)

6 KEHITTÄMISPROSESSIN KUVAUS

6.1 Prosessikaavio

Kehittämishankkeeni prosessikuvaus noudattaa Salosen (2013, 14 – 15) lineaarista mallia, jossa vaiheet etenevät laaditun suunnitelman mukaisesti. Alusta saakka prosessissa on ollut myös spiraalimallin piirteitä, jossa kehittämishankkeen aikana voi tapahtua arviointia sen jokaisessa vaiheessa. Spiraalimallissa huomioidaan inhimilliset ja sosiaaliset piirteet, jotka ovat osana työskentelyä. Lineaarisen- ja spiraalimallin yhteistä käyttöä kutsutaan konstruktiviseksi malliksi.

Kuviossa 1. on esitelty prosessikaavio, joka noudattaa konstruktivistista mallia vaiheittain edeten, mutta antaen mahdollisuuden toiminnan arviointiin sen jokaisessa vaiheessa. (Salonen 2013, 17.)

Tammikuu 2015	<ul style="list-style-type: none"> - Aiheen valinta ja kehittämishankkeen käynnistäminen
Helmikuu 2015	<ul style="list-style-type: none"> - alustavaa kirjallisuuteen tutustumista - Pirtin henkilökunnan tiedottaminen kehittämishankkeesta (liite 1)
Maaliskuu 2015	<ul style="list-style-type: none"> - Kehittämishankkeen esittely työryhmälle ja heidän sitouttaminen työskentelyyn (liite 2.) - Tutkimusluvan allekirjoitus (liite 4.)
Huhtikuu 2015	<ul style="list-style-type: none"> - Kirjallisuuteen tutustumista - Kirjoitustyötä
Toukokuu 2015	<ul style="list-style-type: none"> - Kirjallisuuteen tutustumista - Kirjoitustyötä
Kesäkuu 2015	<ul style="list-style-type: none"> - Tapaaminen kehittämisjohtajan kanssa ja työnimen tarkentuminen (liite 5.) - Menetelmien suunnittelua ja keräilyä kokeiluja varten
Heinäkuu 2015	<ul style="list-style-type: none"> - Kesätauko projektista
Elokuu 2015	<ul style="list-style-type: none"> - Menetelmäkokeilut ja niiden raportointi - Kirjoitustyötä - Kirjoitustyön loppuun saattaminen - Menetelmäkansion (liite 6.) esittely työryhmälle

Kuvio 1. Prosessikaavio

6.2 Kehittämishankkeen aloitus ja suunnitteluvaihe

Aloitusvaiheessa kehittämishanke lähtee liikkeelle kehittämistarpeen, kehittämistehtävän ja toimintaympäristön kartoittamisella. Tässä vaiheessa myös hankkeeseen osallistuvat toimijat sitoutetaan työskentelyyn. (Salonen 2013, 18.) Kehittämishankkeeni käynnistyi tammikuussa 2015. Tarkoitukseni oli alun perin toteuttaa kehittämishanke yhdessä opiskelutoverin kanssa. Hyvin pian työskentelyn alkaessa tulin siihen tulokseen, että minun on syytä tehdä työ yksin. Työskentelytapamme olivat hyvin erilaiset, ja kahden perheellisen vuorotyötä tekevän ihmisen aikataulujen yhteen sovittaminen olisi ollut haasteellista. Tämä osoittautui hyväksi päätökseksi, olin vastuussa vain itselleni työn etenemisestä ja aikatauluttamisesta. Tämä ratkaisu vaati kuitenkin tarkkaa itsekuria aikataulussa pysymisessä, kun ei ollut enää velvoitetta yhteisestä projektista.

Lähetin helmikuussa 2015 Pirttiin kirjallisen tiedoksiannon opinnäytetyöstäni (liite1), ja pyysin henkilökuntaa pohtimaan etukäteen opinnäytetyöni aihetta ja miettimään siihen heidän ajatuksiaan. Suunnitteluvaihe käynnistyi maaliskuussa 2015, kun tapasin henkilökunnan erillisessä palaverissa (liite 2.). Suunnitteluvaihe käsittää kehittämissuunnitelman hankkeesta, jossa ilmenee mm. tavoitteet, ympäristö, vaiheet, toimijat ja käytettävät menetelmät. Tässä vaiheessa tulisi myös selvittää muiden toimijoiden vastuut ja tehtävät kehittämishankkeen aikana. (Salonen 2013, 18.)

Kehittämishankkeeni suunnitelma sai hyvän vastaanoton, ja tarvetta menetelmäkansiolle oli erityisesti sellaisille työntekijöille, joilla ei ole aiempaa lastensuojelutyön kokemusta. Sain Pirtin henkilökunnalta vinkkejä, mistä voin hankkia sopivaa aineistoa. Minulle suositeltiin neuropsykiatrinen valmentaja (nepsy)-koulutuksen materiaaleihin tutustumista. Tähän materiaaliin en päässyt kuitenkaan tutustumaan, sillä Nepsy- koulutuksen materiaali oli työntekijällä, eikä hän muistanut sitä useista pyynnöistäni huolimatta toimittaa. Vastuun jakautumisesta puhuttiin, ja sovittiin työntekijöiden osallistuvan menetelmien koekäyttöön lasten kanssa.

6.3 Kehittämishankkeen toteutusvaihe

Suunnitteluvaiheen jälkeen siirrytään itse työskentelyyn kentälle, joka kohdallani ei muuttanut tilannetta, sillä työskentelin jo ennen kehittämishanketta Pirtissä. Salosen (2013, 19) mukaan toteutusvaiheessa organisoidaan tulevaa työskentelyä yhdessä toimijoiden kanssa. Toteutusvaihe on projektin toiseksi tärkein vaihe suunnitteluvaiheen jälkeen. Tässä vaiheessa kehittämishankkeen osatekijät realisoituvat, ketkä ovat mukana hankkeessa, miten tehdään ja mitä tietoa tarvitaan.

Kehittämishankkeen toteutusvaihe kesti huhtikuusta elokuuhun 2015. Palaverit keväällä 2015 Pirtin henkilökunnan ja kuntayhtymän johtajan kanssa kuljettivat hanketta eteenpäin (liitteet 2. ja 3.). Sovimme, että kerään palautetta tulevista menetelmäkokeiluista muistilappujen kanssa, sillä työvuorollisesti on mahdollista nähdä koko työtiimiä samanaikaisesti.

Pirtin henkilökunta sekä VSLK:n johtaja kehottivat olemaan yhteydessä kehittämisjohtaja Anne Vuoristoon. Tapasin Vuoriston kanssa kesäkuussa 2015 (liite 5.). Kehittämisjohtajan kanssa pidetyssä tapaamisessa mietimme yhdeksi koottavien menetelmien kriteeriksi sen, että menetelmä itsessään olisi helppokäyttöinen, eikä sen käyttäminen vaatisi sen enempää perehtyneisyyttä tai koulutusta. Näin menetelmät tulisivat varmimmin käyttöön, eikä niiden hyödyntämiseen olisi kenelläkään suurta kynnystä. Pohdimme menetelmien hyödynnettävyyttä myös perhekuntoutuksessa, ja tämänkin vuoksi menetelmien käyttö tulisi olla suhteellisen helppoa.

Kirjoitin työskentelyn ajan viikooni muistiinpanoja työntekijöiden kanssa käydyistä dialogisista kehittämiskeskusteluista. Tämä vihko osoittautui hyvin toimivaksi välineeksi kerätä tietoa, ajatuksia ja ideoita. Niihin oli helppo palata, kun kirjoitti kaikki ajatukset samoihin kansiin. Työskentelyni Pirtissä samanaikaisesti kehittämishankkeen työstämisen aikana mahdollisti sen, että pystyimme keskustelemaan työn lomassa kehittämishankkeestani ja tarpeellisista menetelmistä. Vaikka varsinaisia muistioita ei ole kaikista tapaamisista, niin keskustelua ja kehittämistyötä on tehty varsinaisen työn ohessa.

Toteutusvaiheessa suunnitelmallisuus ja vastuullisuus itsenäisessä ja vuorovai-
kutuksellisessa työskentelyssä aktivoituvat. Läsä ovat epävarmuuden sieto ja
sitkeys, siinä missä itsensä kehittäminenkin. Vertaistuki ja palaute ovat tässä
vaiheessa oleellisia kehittämishankkeen onnistumisen kannalta. (Salonen 2013,
19.) Työryhmältä ja kehittämisjohtajalta saatu palaute auttoi projektissa auttoi
eteenpäin ja uusia ajatuksia jaettiin työyhteisön kesken. Esittelin alustavasti
menetelmiä, joita työntekijöiden tulisi kokeilla.

6.4 Kehittämishankkeen viimeistely-, arviointi- ja päätösvaihe

Viimeistelyvaiheessa työskentely paneutuu kehittämishankeraportin, sekä tuo-
toksen viimeistelyyn. Tähän olisi syytä varata riittävästi aikaa. (Salonen 2013,
19.) Ajallisesti viimeistelyvaihe ajoittuu kehittämishankkeessani elokuulle 2015,
joten aikaa tähän en ollut varannut paljon.

Viimeistelin elokuussa menetelmät kokeilua varten ja toimitin ne Pirtin henkilö-
kunnalle sekä Kaarinan perhetukikeskukseen. Kehittämishankkeeni toimijat oli-
vat hyvin orientoituneita työskentelyyn ja sain nopeasti palautteen menetelmä-
kokeiluista. Raportin kirjoittaminen jatkui täydellä teholla ja positiivinen palaute
menetelmistä tuntui kannustavalta. Sain kiitosta ohjaajalta, että hänen omaan
työhönsä tuli uutta sisältöä ja innostusta menetelmieni myötä.

Tarkemmin ajatellen, oli järkevää kirjoittaa raporttia puhtaaksi paljon kerralla.
Näin toimien ajatus pysyi koko ajan mukana, ja muisti mitä on viimeksi tehnyt ja
mihin jäänyt. Monelle kuukaudelle jaettuna kirjoitustyö olisi alkanut aina alusta
ajatusten keräämisellä, ja olisin kokenut tämän turhauttavana.

Viimeistelyvaiheessa elokuun 2015 lopussa sain menetelmäkokeilut tehtyä, ja
raportin kirjoitettua. Tämän jälkeen päätösvaiheessa, kuten Salonen (2013, 18)
kuvaa, esitellään toimeksiantajalle jotakin uutta tietoa tutkimuksen tekemisen
säännöin. Kehittämishankkeeni uusi tuotos oli menetelmäkansio, jonka toimitin
Pirttiin käyttöönottoa varten.

7 KEHITTÄMISHANKKEEN TUOTOS

Kehittämishankkeen tuotoksena syntyy jokin konkreettinen asia, joka on innovaationa aiempaa parempi, tai kokonaan uusi. Tuotos voidaan sijoittaa kehittämishankkeen raportin loppuun tai liitteeksi. (Salonen 2013, 20 – 26.)

Kehittämishankkeeni tuotoksena syntyi menetelmäkansio Halikon perhetukikeskuksen Pirtti- osastolle. Menetelmäkansio on raportin liitteenä (Liite 6.). Vilka & Airaksinen (2003, 129) huomauttavat teoksessaan, että tuotoksen tekstiosuuk-sien tulee olla sellaista, että se puhuttelee käyttäjiään, sekä on sisällöltään tar-koituksenmukaista. Kohderyhmän tietämys aiheesta on myös oleellista, jotta tekstiosuus palvelee mahdollisimman hyvin. Tämän vuoksi olen jokaiseen me-netelmään liittännyt lyhyen teoreettisen ohjeistuksen helpottaakseni menetelmien käyttöönottoa. Tämä mahdollistaa sen, että menetelmät ovat helppo ottaa käyt-töön ja tutustuminen kansioon ei vaadi kohtuuttomasti aikaa.

Kehittämistehtäväni tukee myös lapsen ja vanhemman yhteisiä hetkiä. Mene-telmäkansio ei ole vain ohjaajien käyttämä väline, vaan osallistaa tarvittaessa myös vanhempia kasvatustehtävään tukien laadukasta lastensuojelutyötä. Lap-silla, joilla on vuosien sijoitus takana, saattaa suhde vanhempiin olla etäisempi, koska lapsi ja vanhempi eivät jaa arkea keskenään. Menetelmien käyttö toimii tällöin myös ”jäänmurtajana”, jolloin vanhempi saa lapsestaan arvokasta tietoa, vaikka ei itse kysymyksiä osaisikaan esittää. Menetelmät toimivat keskuste-lunavaajana.

Menetelmäkansiossa on kuusi menetelmää. Menetelmät ovat Ominaisuuksien puu, Huonot ominaisuudet hyviksi, Valokuvaus, Tarina Hänestä, Skräppäys ja Eläin jos oisin. Viimeksi mainitun menetelmän kanssa tarkastellaan omaa toi-mintaansa suhteessa muihin. Näistä viisi on niitä menetelmiä, jotka annoin työn-tekijöille alunperin menetelmäkokeilua varten. Yksi menetelmä (Eläin jos oisin) on ollut aiemmin käytössä Pirtissä, ja se on koettu toimivaksi. Tämän vuoksi myös se päätyi kansioon.

Käytännön kokeilut osoittivat menetelmät helppokäyttöisiksi ja aihealueeseen sopiviksi, joten kokeillut menetelmät päätyivät myös kansioon. Lisämenetelmille ei nähty tarvetta tässä kohtaa, sillä kehittämishanke on alkusysäys VSLK:n menetelmäpankin kehittämistyölle, joten menetelmäkansio täydentyy vielä myöhemminkin. Kaksi kansiossa olevista menetelmistä (Ominaisuuksien puu ja Hyvät ominaisuudet hyväksi) suunnittelin ja piirsin itse teorian pohjalta. Kuvien selkeydestä ja helppokäyttöisyydestä sain positiivista palautetta.

8 LUVAT JA ETIIKKA

Esittelin kehittämishankkeeni kuntayhtymän johtajalle Hannu Heinoselle maaliskuussa 2015, jolloin kirjoitettiin myös toimeksiantosopimus (liite 3.). Hei nonen kirjoitti lisäksi tutkimusluvan, jotta voin vaitiolosäännöksiä rikkomatta keskustella muidenkin perhetukikeskuksien ohjaajien kanssa heidän lasten asioista ja mahdollisesti osallistaa muidenkin perhetukikeskuksien lapsia kehittämishankkeeseeni (liite 4.).

Lapselle tulee kertoa hänen ikänsä huomioiden miten lapsen kertomia tietoja tullaan käyttämään. Kyse on tutkimusetiikkaan kuuluvasta perusasiasta, jotta lapsi tietää mihin on osallistumassa. (Alasuutari 2005, 148.) Lasten osallistues sa menetelmäkokeiluun, heille kerrottiin kyseessä olevan kehittämishankkee seeni liittyvä menetelmäkokeilu.

Olen huomionut erityisesti sosiaalialalla tärkeän etiikan, ja käsitellyt kaikkia lap sia koskevia tietoja huolellisesti ja luottamuksellisesti. Yksittäinen lapsi ei ole tunnistettavissa kehittämishankkeeni raportista.

Työntekijän tulee pyrkiä tekemään parhaansa, se riittää. Se on jo hyvää ammat tietiikkaa. Tähän kuuluu se, että hoitaa tehtäviä joita osaa, ja tietää mitä on te kemässä. Tekemisensä pitää pystyä perustelemaan ja tavoite on edistää asiak kaan hyvää. Tähän taitoon kuuluu myös myöntää ammattitaitonsa rajat ja kan taa vastuu silloinkin kun erehtyy tai epäonnistuu. (Mattila 2007, 51.) Koen toimi neeni juuri näin kehittämishankkeessani.

Kuten Lystimäen nuorisokodin johtaja Irmeli Partanen (2005, 11 – 14) toteaa toiminta perustuu aina ihmisen omaan moraaliin ja etiikkaan, normeihin ja ar voihin, tiedosti hän sitä tai ei. Meitä ohjaa taustalla oma arvomaailma, ja se luo tilanteet miten kohtelemme toisia ihmisiä. Sijaishuollossakin laadukas toiminta näkyy tapana kohdata asiakas aina samalla tavalla vuorossa olevasta ohjaajas ta riippumatta. Tämä toteutuu, mikäli työssä on luotu yhteiset toimintaperiaatteet käytänteistä ja tavoista toimia. Sijaishuoltoon tulevat lapset eivät ole aina elä mässään saaneet tasapuolista ja ihmisarvoista kohtelua, johon lastensuojelulaki ja YK:n lastenoikeuksien sopimus velvoittaisi. Tämän vuoksi sijaishuollon työs-

sä on oltava lähtökohtana ihmisarvon kunnioitus ja työn on kestettävä eettistä tarkastelua.

9 POHDINTA

9.1 Kehittämishankkeen tavoitteiden saavuttaminen

Kehittämishankkeeni ensimmäinen tavoite oli kerätä menetelmiä, joilla tukea lapsen minäkuvaa, itsetuntoa ja sosiaalisia taitoja. Koen löytäneeni sellaisia menetelmiä, jotka teorian valossa tarkasteltuna pystyy vastaamaan tähän tavoitteeseen. Kuten Furmankin (1998, 191 – 192) toteaa, hyvä itsetuntoa rakentuu myönteisestä käsityksestä ja tunteesta omasta itsestään. Myös Keltikangas-Järvinen (2010b, 147 – 148) puhuu aikuisen velvollisuudesta hyvän minäkuvan muodostumisessa, ja positiivisuuden vaakakupin täyttäjän tehtävästä. Näitä myönteisiä käsityksiä ja tunteita tarkastellaan menetelmäkansioon valituissa menetelmissä.

Sosiaaliset taidot ovat kyky tulla toimeen muiden kanssa yleisesti hyväksyttävällä tavalla. Rakentava sosiaalinen käyttäytyminen vaatii itseluottamusta, harkintakykyä ja tasapainoista tunne-elämää. (Keltikangas-Järvinen 2010b, 22 – 24.) Tähän sosiaalisen käyttäytymisen haasteeseen on menetelmäkansiossa myös yksi menetelmä. Kuten aiemminkin on jo puhuttu, kansio täydentyy vielä myöhemminkin.

Toisena tavoitteena oli saada Pirtin henkilökunta motivoitumaan menetelmien käyttöön. Menetelmät ovat olleet käytössä jo nyt, ja pystyn omalla työskentelylläni edelleen motivoimaan ja ohjeistamaan muita. Palaute työntekijöiltä menetelmistä oli hyvä, ja ne ohjeistuksineen koettiin helppokäyttöisiksi. Tämä omalta osaltaan helpottaa menetelmien mukana pysymistä arjessa, kun ne on koettu helpoksi käyttää.

Kehittämishankkeeni kolmas tavoite oli tuoda arkipäiväiseen käyttöön väline, jolla toteutetaan laadukasta lastensuojelutyötä. Laadukas työ toteutuu lapsen oikeutena saada tasapuolista kohtelua, joka mahdollistuu kun käytetään samoja menetelmiä minäkuvaa, itsetuntoa ja sosiaalisten suhteiden ongelmien tukemisessa. Lastensuojelun käsikirjassa (2015) mainitaan yhtenä laadun kriteerinä

ammattihenkilöstön työ laatu. Tähän tehtävän työn laatuun kehittämishankkeen tuotos, menetelmäkansio on vastaamassa. Jokainen lapsi hyötyy menetelmistä, joita käytetään huolimatta siitä, kuka ohjaaja on vuorossa.

9.2 Kehittämishankkeen prosessin arviointi

Prosessi lähti hyvin liikkeelle tammiskuussa 2015. Ymmärrys opiskelijien loppusuorasta hämmötti, ja antoi lisäpuhtia työhön. Seminaarityöskentely oli ehdottoman tärkeä osa kehittämishankkeen aikataulutuksessa auttaen myös pysymään tahdissa mukana. Toukokuun 2015 lopussa alkanut kesälomani toi tauon opiskeluun, ja sen jälkeen työn uudelleen jatkaminen osoittautui hankalaksi. Kun kerran antoi itselleen luvan hiljentää vauhtia, ei sama into palannutkaan yhtä helposti.

Kuten Vilkka & Airaksinen (2003, 83) toteavat, raportin sisältö ja jäsentely saattavat muuttua moneen kertaan matkan aikana. Tämän vuoksi alkusuunnitelmasta ei tule pitää yksioikoisesti kiinni. Näin projektiraportilleni myös kävi, se muovautui ja muuttui matkan aikana. Tämä ei koitunut ongelmaksi, kun tämän mahdollisuuden tiedosti etukäteen. Tämä sisällön jäsentelyn pyörittäminen vain ehosti raporttia parempaan suuntaan.

Kehittämishankkeen suunnitelmassa olin ajatellut, että kesälläkin kirjoittaisin aktiivisesti. Tämä ei kuitenkaan toteutunut, mikä hieman kostautui loppupuolen pienellä kiireellä. Tosin, kuten Vilkka & Airaksinen (2003, 67) toteavat, ei raportin kirjoittamisessa kannata pitää päivien tai viikkojen taukoja. Ennemmin kannattaa kirjoittaa useampi tunti putkeen, jolloin välttyy ajatuksen katkeamiselta ja työn punaisen langan katoamiselta. Näin toimin, ja kehittämishankkeen raportin loppuun saattaminen oli melko yhtäjaksoinen prosessi, jota vuorotyö rytmitti. Raportin kirjoituksen pilkkominen useammalle jaksolle ei olisi palvellut intensiivistä työotetta.

Kehittämishankkeeni on, kuten Vilkka & Airaksinen (2003, 56 – 57) toteavat, kompromissi vaatimusten välillä, joita omat resurssit, toimeksiantaja ja oppilai-

tos työlle asettavat. Näin ollen kehittämishanketta tehdessä on tärkeä kartoittaa ja tunnistaa oma osaaminen, sekä ajalliset ja henkiset resurssit.

Panostin kehittämishankkeeseeni täysillä viimeiset viikot ennen työn palautusta. Koin tämän hedelmällisenä työmuotona, koska kaikki asiat ovat paremmin mielessä työstämisen ollessa aktiivista. Työtoverien kiinnostus kehittämishankettani kohtaan on ollut myös tärkeää, sillä olivathan he yhtenä kehittämishankkeen toimijoina. Koen prosessin olleen onnistunut ja sille asetetut tavoitteet täytyivät. Ajallisesti tietoperustaan paneutuminen vaati aikansa, ja vuorotyön sovittaminen opiskeluun vaati veronsa. Aikaa ei löytynyt niin paljon, kuin olisi tarvinnut.

9.3 Kehittämisehdotukset

Mielestäni kehittämishankkeeni ja sen kehittämistehtävä onnistui ja pääsin haluamaani lopputulokseen, eli sain koottua kansion. En kuitenkaan osannut ajatella miten kauan menetelmien kokeiluun olisi hyvä varata, ja käytännössä liikumatilaan sen suhteen ei ollut. Menetelmäkokeilut olisivat olleet kattavampia pidemmälle ajanjaksolle jaettuna.

Kehittämisehdotuksena ajattelen myös ajan järjestämistä opponointitehtäviin. Käytännössä oma hanke etenee samaa vauhtia opponentin työn kanssa, ja ajan sekä inspiraation löytäminen molemmille projekteille koin haasteena.

LÄHTEET

Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa Ruusu-vuori, J. & Tiittula, L. (toim.) 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 145 – 162.

Arponen, A. 2005. Arviointi ja valvonta sijaishuollossa. Teoksessa Laaksonen, S. & Kemppainen, M. (toim.) 2005. Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 166 – 188.

Becker-Weidman, A. & Shell, D. (toim.) 2008. Auta lasta kiintymään. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa.

Cacciatore, R.; Korteniemi-Poikela, E. & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Helsinki: WSOY.

Erikson, E. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Suomentaja Esko Huttunen, 2. painos. Jyväskylä: Gummerus

Furman, E. 1998. Auta lasta kasvamaan. Helsinki: Yliopistopaino ja Nuorisopsykoterapiasäätiö.

Harju, V. 2009. Lapsi linssin takana – valokuvaus lastensuojelun työvälineenä. Teoksessa Halkola, U.; Mannermaa, L.; Koffert, T. & Koulu, L. (toim.) 2009. Valokuvan terapeuttinen voima. Keuruu: Otava Oy. 229 – 237.

Jokipaltio, J. 2007. Nyt skräpätään. Opas leikekirjan tekemiseen. Jokipaltio, J. (toim.) 2007. Helsinki: Gummerus Oy

Keltikangas-Järvinen, L. 2010a. Hyvä itsetunto. 20. Painos. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010b. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Lastensuojelulaki 2015. Finlex.fi Viitattu 20.8.2015 www.finlex.fi -> laki -> ajantasa/2007/20070417

Lastensuojelun käsikirja 2015. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 16.5., 17.8. ja 23.9.2015 www.thl.fi -> lastensuojelun käsikirja.

Mattila, K-P. 2007. Arvostava kohtaaminen. Arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä. Juva: WS Bookwell Oy.

Mikkola, P. 1997. Laadun aakkoset sijaishuollossa. Johdatus sijaishuollon laatuajatteluun. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Niemelä, H. 2005. Lapsikeskeinen sijaishuolto. Mitä tekisin, jos tämä olisi oma lapseni? Teoksessa Laaksonen, S. & Kemppainen, M. (toim.) 2005. Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 57 – 78.

Partanen, I. 2005. Arvot ja eettiset periaatteet toiminnan kulmakivinä – dialogi sijaishuollon käytännön ja Martti Lindqvistin ajatusten välillä. Teoksessa Laaksonen, S. & Kemppainen, M. (toim.) 2005. Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 7 – 30.

Pehunen, P. 2009. Omakuvat ja perhevalokuvat psykoterapiassa. Teoksessa Valokuvan terapeuttinen voima. (toim.) Halkola, U.; Mannermaa, L.; Koffert, T. & Koulu, L. Keuruu: Otava Oy. 75 – 90.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.

Salonen, K. 2013 Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön -opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 26.9.2015 <http://www.turkuamk.fi/fi/> -> tutkimus, kehitys ja innovaatiot -> julkaisut -> ladatuimmat ja ostetuimmat julkaisut 2014.

Sandberg, T. 2009. Valokuvien käyttö seksuaaliterapiassa. Teoksessa Halkola, U.; Mannermaa, L.; Koffert, T. & Koulu, L. (toim.) 2009. Valokuvan terapeuttinen voima. Keuruu: Otava Oy. 139 – 144.

Savolainen, M. 2004. Maailman ihanin lapsi – valokuva perheessä. Teoksessa Piironen, L. (toim.) 2004. Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY. 128 – 144.

Susi, M. 2011. Valokuva muistelutyössä. Teoksessa Kuukasjärvi, A.; Linnossuo, O. & Sutinen, J. (toim.) 2011. Taidetyöskentely arjen näyttämöillä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. 179 – 187.

Timonen-Kallio, E. 2010. Umbrella-käsikirja. Itsenäisen elämän ABC. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämissprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 3. painos. Tampere: University Press.

Unicef 2015. Yleissopimus lapsenoikeuksista. Viitattu 23.9.2015 www.unicef.fi -> lapsenoikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan.

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2015. Viitattu 20.3.2015 www.vslk.fi

Vilén, M.; Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. painos. Helsinki: WSOY.

Vilka, H. 2005. Tutki ja Kehitä. Helsinki: Tammi

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Tiedoksianto

Tervehdys Pirtin henkilökunta!

Olen Sosionomi AMK opiskelija Turun ammattikorkeakoulusta. Toteutan opin-
näytetyönäni kehittämishankkeen Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhty-
män Halikon perhetukikeskukseen Pirtti- osastolle.

Kehittämishankkeeni on luoda menetelmäkansio alle 14-vuotiaille lapsille oma-
ohjaajatyön tueksi. Hanke rakentuu teorian pohjalle siitä, mitä sijoitettu lapsi
tarvitsee. Toivon teidän osallistuvan hankkeeseen menetelmiä kokeilemalla, ja
toivon saavani niistä palautetta.

Pyytäisin teitä miettimään kokemuksenne kautta, millaisia tarpeita sijoitetuilla
lapsilla on ja mihin työskentelyssä tulisi kiinnittää huomiota? Mikä on sellaista,
missä kaipaisitte tukea/apua/ideoita työskentelyyn? Millaisia menetelmiä ajatte-
lisitte kansioon sopivan?

Tapaamme 26.3.2015 jolloin esittelen kehittämishankettani Teille tarkemmin.

Kiitos!

Terveisin Noora Niemi

Noora Niemi

Muistio

26.3.2015

Kehittämishankkeen esittely Pirtin henkilökunnalle

Aika ja paikka	26.3.2015 Halikon perhetukikeskus
Paikalla	Pentti Hynynen, Pasi Jakala, Maarit Toivonen, Essi Anttonen, Riikka Mustonen ja Noora Niemi
Esittely	Power Point- esityksen avulla esittelin kehittämishankkeeni ja kehittämistehtäväni (menetelmäkansio) teoriapohjan ja ideani työryhmälle.
Palaute	<p>Kehittämishankkeeni sai hyvän vastaanoton. Tulevasta menetelmäkansiosta oltiin innostuneita, ja sille koettiin olevan tarvetta. Se nähtiin hyvinkin tarpeellisena varsinkin sellaisille työntekijöille, joilla ei ole lastensuojelun kokemusta ja menetelmät ovat vieraita. Kansioon toivottiin myös tekemiseen pohjautuvia menetelmiä.</p> <p>Työntekijöiltä tuli vinkkejä menetelmiin ja kirjallisuuteen, mm. Nepsy- materiaali. VSLK:n kehittämisjohtajaan Anne Vuoristoon ehdotettiin olemaan yhteydessä.</p>
Jatkotoimenpiteet	Työstän kehittämishankettani, ja pyydän palautetta Pirtin henkilökunnalta. Otan yhteyttä Anne Vuoristoon.

Noora Niemi

Muistio 30.3.2015

Kehittämishankkeen esittely ja toimeksiantosopimuksen allekirjoitus Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän johtajan kanssa

Aika ja paikka	30.3.2015 Halikon perhetukikeskus
Paikalla	Hannu Heinonen ja Noora Niemi
Esittely	Power Point- esityksen avulla esittelin kehittämishankkeeni ja kehittämistehtäväni (menetelmäkansio) teoriapohjan ja ideani Heinoselle. Kerroin työryhmältä saamasta palautteesta.
Palaute	<p>Kehittämishankkeeni sai myös Heinoselta hyvän vastaanoton. Heinonen koki menetelmäkansion tarpeelliseksi ja mielenkiintoiseksi ideaksi. Kuntayhtymän Kaarinan perhetukikeskuksessa on kohderyhmään soveltuvia lapsia, joita sopii ottaa mukaan hankkeen työstämiseen. Heinonen piti kehittämishanketta hyvänä mahdollisuutena saada näkyvyyttä, varsinkin mikäli siitä tulee Umbrellan kaltainen kokonaisuus.</p> <p>Heinonen kehoitti miettimään menetelmäkansion ikärajan (12) nostamista korkeammaksi, jotta työ palvelisi kohderyhmää parhaiten. Alle 12-vuotiaita tulee laitossijoitukseen nykyään harvoin, lastensuojelulain asetuksen perhehoidon ensisijaisuuden vuoksi.</p>

Toimeksiantosopimuksen lisäksi Heinonen kirjoitti viranhaltijapäätöksen tutkimusluvas-
ta.

VSLK:n kehittämisjohtajaan Anne Vuoristo-
oon ehdotettiin olemaan yhteydessä.

Jatkotoimenpiteet

Nostan kohderyhmän ikärajaa 14 vuoteen.

Otan yhteyttä Anne Vuoristoon.

Viranhaltijapäätös
Kuntayhtymän johtaja

Päätöksen saaja	Noora Niemi
Päivämäärä	30.3.2015
Pykälä	C 1
Asia	Tutkimuslupa
Perustelu	Sosionomiopiskelija Noora Niemi anoo tutkimuslupaa opinnäytetyön tekemiseen. Niemen opinnäytetyön aiheena on menetelmäkansion tekeminen omaohjaajatyön tueksi alle 12-vuotiaiden kanssa tehtävään työhön.

Menetelmäkansion koottavia omaohjaajatyön menetelmiä on tarkoitus testata sekä Halikon että Kaarinan perhetukikeskuksissa ko. ikäryhmään kuuluvien lasten omaohjaajatyöskentelyssä. Testauksessa syntynyttä tietoa käytetään menetelmäkansion koostamisen yhteydessä.

Työn aihe on kuntayhtymässä tehtävän työn kannalta tärkeä ja se on valmistuessa arvokas lisä alle 12-vuotiaiden omaohjaajatyöskentelyyn.

Julkaistava opinnäytetyöraportti on laadittava niin, ettei se sisällä liike- tai ammattisalaisuuksia tai muita salassa pidettäväksi määrättyjä tietoja, vaan ne jätetään työn tausta-aineistoon. Asiakkaihin liittyviä tietoja on käsiteltävä siten, että niitä ei ole johdettavissa yksittäiseen asiakkaaseen.

Päätös Myönnän Noora Niemelle oikeuden opinnäytetyössä käytettävän aineiston testaamiseen Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän asiakkaiden kanssa sekä testaamisesta syntyvän tiedon käyttämiseen menetelmäkansion sekä opinnäytetyön koostamisessa. Niemen tulee käsitellä aineistoa siten, että mukana olevien henkilöiden yksityisyyden suoja ei loukata.

Hannu Heinonen

Kuntayhtymän johtaja

OIKAISUVAATIMUSOSOITUS

Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen voi tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen. Oikaisuvaatimus tulee tehdä kuntayhtymän hallitukselle 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivä kuluessa kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erillisen tiedoksisaantitodistukseen merkittynä aikana. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen ja se on tekijän allekirjoitettava. Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuviranomaiselle ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä.

Noora Niemi

Muistio

24.6.2015

Tapaaminen Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän kehittämisjohtaja Anne Vuoriston kanssa

Aika ja paikka

24.6.2015 Halikon perhetukikeskus

Paikalla

Noora Niemi ja Anne Vuoristo

Esittely

Power Point- esityksen avulla esittelin kehittämishankkeeni lähtökohdat ja tavoitteet.

Palaute

Vuoristo oli hyvin kiinnostunut hankkeestani, ja koki sille olevan tarvetta kuntayhtymässä. Vuoristo on aiemmin koonnut VSLK:n henkilökunnan menetelmäosamista yksiin kansiin menetelmäkaappiin, mutta menetelmien käyttö ei ole vakiintunut toivotulla tavalla, osaksi puutteellisen organisoinnin vuoksi.

Vuoristo oli kiinnostunut seuraamaan projektiani, ja oikolukemaan tekstiä tarvittaessa. Hän kertoi omistavansa kirjallisuutta, joka voisi hyödyttää kehittämishankettani.

Jatkotoimenpiteet

Esitin ideana, että VSLK:n käytössä olevat menetelmät jaetaan tarkoitusperän mukaan eri aihealueisiin. Koostan minäkuvan ja itsetunnon tukemiseen käytettäviä menetelmiä, ja hankettani olisi tarkoitus jatkaa työryhmässä tai jonkun toisen opiskelijan kehittämishankkeen muodossa. Vuoristo koki idean hyvänä.

MENETELMÄKANSIO

Menetelmiä lapsen minäkuvan ja itsetunnon tukemiseksi

Ominaisuuksien puu

Itsetunto on kuin puu, jossa on neljä kerrosta. Ydinkerros on varhaislapsuuden *perusluottamus* jonka päälle kasvaa *annettu itsetunto* muodostuen lapsuuden kokemuksista. Kolmas kerros on *saavutettu itsetunto*, joka kasvaa elämän aikana saavutetuista asioista, mm. koulu ja harrastukset. Neljännen ohuen kerroksen muodostaa *muuttuva itsetunto*. Sitä muokkaa jokapäiväiset kokemukset. Jos alemmat kolme kerrosta ovat kunnossa ja tarpeeksi vahvoja, ei ohutta kuorikerrosta vahingoita huonot päivät ja epäonnistumiset. Lapsena kuva itsestään on melko jäsentymätön ja epärealistinen, silloin eletään eriytymättömän identiteetin aikaa. Mielessä saattaa pyöriä mikä minusta tulee isona ja missä asioissa olen taitava? Kouluikään tullessa lapsi tulee tietoisemmaksi omista vahvuuksista ja heikkouksista, identiteetin puun runko alkaa vahvistua. (Juusola 2011, 154 – 156.)

Kouluikäisillä itsetunnon kipeimmät ja syvimät ruhjeet ovat yleensä peräisin torjunnasta ikäistensä keskuudessa ja koulukiusaamisessa. Kiusaaminen jättää syvät jäljet ihmisen persoonaan, sillä hylätyksitulemisen tunnelukko saattaa jäädä sisimpään koko loppuelämäksi. Tällainen henkilö välttelee ryhmiä ja pelkää ystäväystymistä. (Juusola 2011, 146 – 147.)

Heikon itsetunnon merkkejä ovat:

- lapsen alisuoriutuminen; Innostus ja motivaatio puuttuvat ja koulumenestys ei vastaa todellista tasoa.
- lapsi miettii jatkuvasti mitä muut hänestä ajattelevat; opiskelun sijaa ajatukset pyörivät siinä mitä opettaja tai kaverit hänestä ajattelevat.
- lapsi leuhkii ja yrittää pönkittää heikkoa itsetuntoa materialismilla.
- lapsi on ylimielinen; narsistiset piirteet kärjistyvät ja lapsi tuudittautuu omahyväisyyteen ja tuntee olevansa samaan aikaan kelvoton ja voittamaton.

Itsetuntoa voidaan hoitaa vahvistamalla lapsen kokemusta omista vahvuuksista ja omista sosiaalisista taidoista. Tällaisia keinoja ovat mm. luoda ympäristö, jos-

sa lapsi voi kehittää lahjojaan, kannustaminen luovuuteen lapsen osaamisalueella, antaa lapselle kokemus aidosta ja lämpimästä kohtaamisesta, korostamalla lapsen vahvuuksia ja antamalla tunne yhteenkuuluvuudesta. (Juusola 2011, 150 – 154.)

OHJE:

Puussa on oksia, toiset vahvempia kuin toiset. Vahvassa ja paksussa oksassa saattaa lukea ”Olen hyvä piirtämään.” Toisessa pienemmässä oksassa, pelkässä risussa saattaa lukea ”En osaa laskea.” Näistä ajatuksista rakentuu lapsen itsetunto. **Näitä oksia voidaan tarkastella yhdessä lapsen kanssa ja kirjoittaa oksille omia vahvuuksia ja heikkouksia, paksuille vahvuuksia ja ohuille heikkouksia. Paksuja oksia tulee olla kaksi kertaa enemmän kuin ohuita oksia. Kirjoittamisen jälkeen lapsen kanssa keskustellaan omista ominaisuuksista, ja siitä miten kaikilla ihmisillä on vahvoja ja heikkoja oksia. Heikotkin oksat ovat osa ”minua” ja niitä pystyy kehittämään. Aikuisen tehtävä on auttaa lasta huomaamaan hyvän itsessään ja antaa ajatteluapua hyvien puolien löytämiseen.** (Juusola 2011, 155 – 156.)

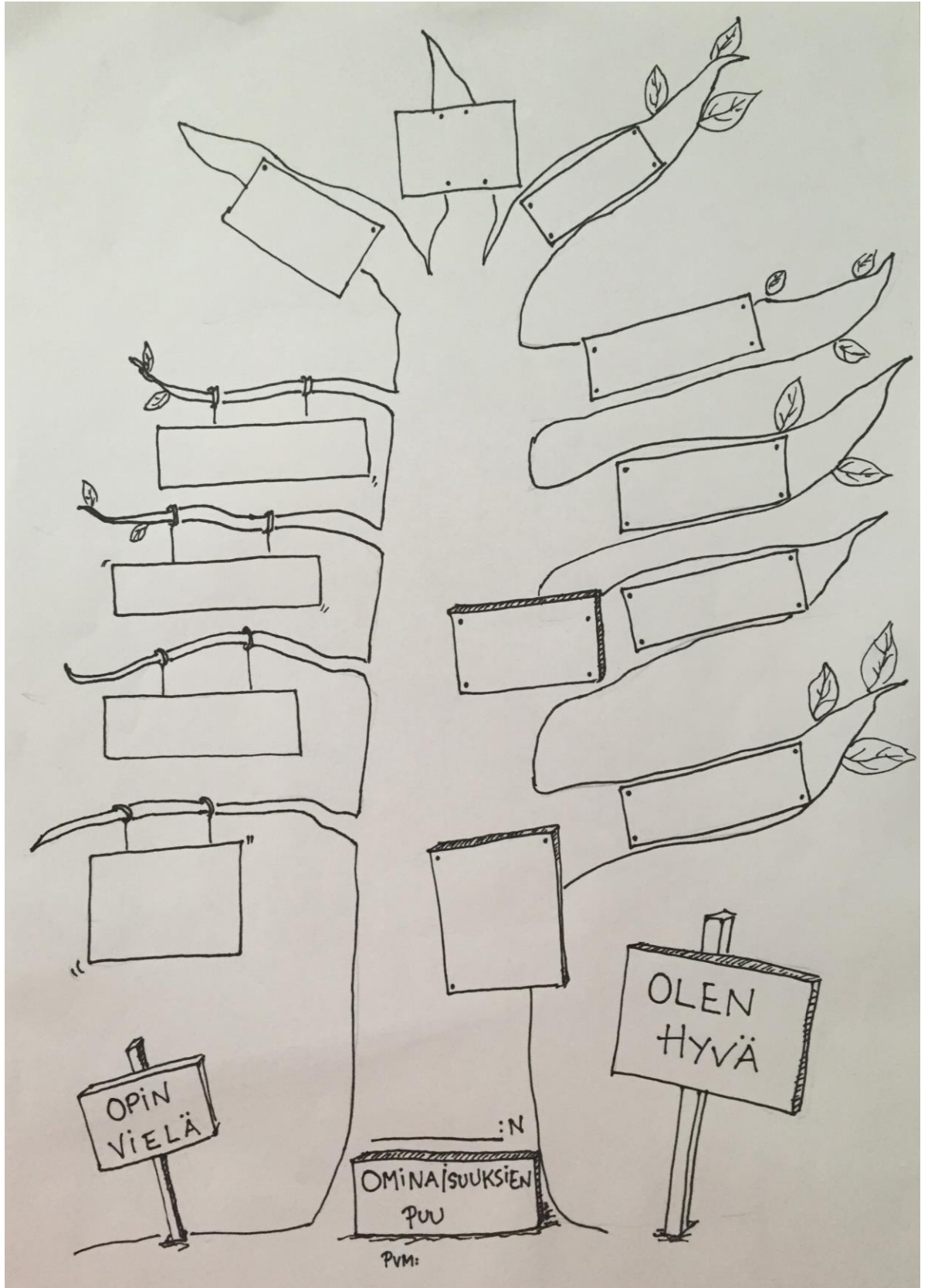
Ominaisuuksien puu voidaan täyttää jonkin ajan kuluttua uudestaan. Tällöin voidaan tarkastella onko jokin muuttunut. Onko heikommasta ominaisuudesta tullutkin hyvä? Olenko toiminut jotenkin toisin, jotta se muuttui hyväksi?

Heikkoudet - oksia voi hyödyntää Huonot ominaisuudet hyväksi- menetelmässä.

(Ominaisuuksien puuta voidaan soveltaa kaikenikäisille lapsille. Mikäli puu itsessään tuntuu liian lapselliselta, voidaan vanhemman lapsen kanssa käydä ominaisuudet läpi vain listaamalla.)

Lähde:

Juusola, M. 2011. Vahvaksi rakastetut lapset. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy

Huonot ominaisuudet hyväksi

Tällä menetelmällä tarkastellaan lapsen/nuoren minäkuvaa. Minäkuvalla tarkoitetaan ihmisen käsitystä omasta itsestään. Lapsen häiriintynyt minäkuva kehittyy jo varhain lapsuudessa ensimmäisten ikävuosien aikana. Tällaiselta lapselta on jäänyt puuttumaan kehitykselle välttämätön rakastetuksi tulemisen tunne, arvostus ja huolenpito. Lapsen koko elämä tulee todennäköisesti olemaan puuttuvan itsetunnon paikkaamista ja oman vääristyneen minäkuvan ehdoilla elämistä. Lapsella ja nuorella, jonka minä on vaurioitunut puuttuu lähes kokonaan itseluottamus ja itsetunto. Rakkaudetta ja hoivatta jäänyt ei osaa arvostaa itseään, eikä myöskään luota itseensä. (Keltikangas-Järvinen 2010, 83 – 84.) Tällaisella lapsella on todennäköisesti itsestään negatiivinen kuva, ja omia hyviä puoliaan on vaikea nähdä.

OHJE:

Huonot ominaisuuteni- kohtaan lapsi voi kirjata näitä huonoksi kokemiaan ominaisuuksia. Yhdessä aikuisen kanssa nämä ominaisuudet käännetään hyväksi. Esimerkiksi lapsi ajattelee huonona ominaisuutena ”Olen laiska”. Positiiviseksi käännettynä voidaan sama asia nähdä esimerkiksi ”Olen harkitsevainen” tai ”Mietin tarkkaan ennen toimeen ryhtymistä”. Ajatuksena on saada lapsi näkemään, että asioita voidaan nähdä monella eri tavalla. Huono ominaisuus, ei välttämättä olekaan vain huono.

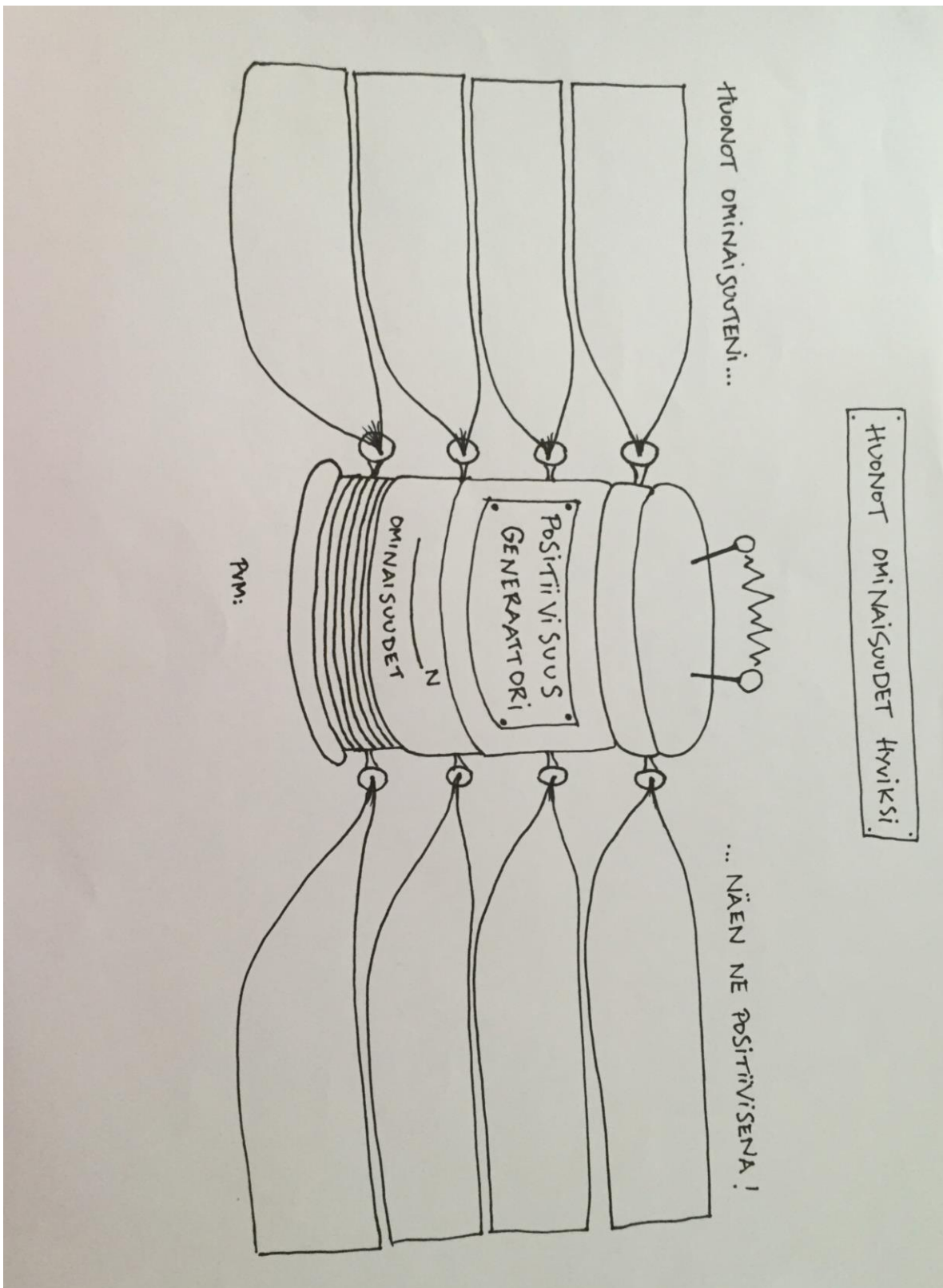
HUOM! Aikuinen voi miettiä etukäteen joitakin ominaisuuksia, ja mitä ne ovat positiiviseksi käännettyinä.

Esimerkiksi: olen huono matikassa – tarvitsen vain aikaa omaksua uudet asiat, olen lihava – minusta on isommin iloa muille, olen hidas – olen harkitsevainen, olen utelias – haluan tietää asioista, olen ruma – minulla on persoonalliset piirteet jne.

Huonot ominaisuudet hyväksi- menetelmää voidaan soveltaa kaikenikäisille lapsille.

Lähde:

Keltikangas-Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. 20. Painos. Juva: WS Bookwell Oy.

Valokuvaus

Kun lapsi saa mahdollisuuden kuvaamiseen, osoittaa aikuinen hänen olevan luottamuksen arvoinen, jolle voi uskoa kalliin esineen haltuunsa. Valokuvien ottaminen on tie luovuuden kokeiluun ja käyttöönottoon. Lapsi saa erehtymisen ja onnistumisen kautta oppia valokuvauksen saloihin, mikä taas kannustaa luovuuteen ja itseilmaisuun. Lapsi oppii tunnistamaan kykynsä oppia ja kehittyä. Lapsi oppii tunnistamaan ympärillään tilanteita, joita hän haluaa tallettaa itselleen muistoksi. Valokuvaaminen syntyy myös vuorovaikutustilanteeksi aikuisen kanssa, kun lapsi joutuu kysymään neuvoa kameran käytössä, tai kun yhdessä pohditaan sen toimimattomuutta. **Yhteinen retki valokuvauksen merkeissä on oiva tilaisuus antaa lapselle aikuisen hyvää ja arvostavaa huomiota.** Lapsen tulee saada kokemus, että hän juuri on valokuvaamisen ja muistamisen arvoinen. (Harju 2004, 229 – 232.)

Lasta/nuorta voidaan kuvata eri ilmeissä jotka ilmentävät tunnetiloja. Esimerkiksi Asperger- lapsen on hankala tunnistaa kasvoista tunnetiloja. Kuvia voidaan käyttää lapsen kanssa jälkeen päin ja erotella miltä hän näyttää minkäkin tunteen kanssa, ja opetella tulkitsemaan miltä kasvot näyttävät missäkin tunnetilassa.

Tunnekuvia voidaan käyttää myös jonkin vaikean asian käsittelyssä, jossa lapsen on vaikeaa sanoa kuvata tunnettaan. Kuvien kautta syntyy keskusteltavuus ja lapsi pystyy ilmaisemaan itseään helpommin.

OHJE:

Pyydä lasta miettimään ja kirjoittamaan kokemiaan tunteita tai ominaisuuksia. Tämän jälkeen pyydä häntä piirtämään sydän. Sydäimestä väritytään tunnetilojen ja ominaisuuksien viemiä alueita eri väreillä (esim. keltainen – iloisuus, musta – suru, punainen – rakkaus jne.) niin suurena alueena, kuin kokee tätä tunnetta tai ominaisuutta olevan. Tämän jälkeen lähdetään etsimään ja kuvaamaan näitä tunnetiloja luonnosta. Esimerk-

keinä kivi – vahvuus tai kovuus, liplattava laine – iloisuus, kuivunut lehti – suru jne.

Lähde:

Harju, V. 2009. Lapsi linssin takana – valokuvaus lastensuojelun työvälineenä. Teoksessa Valokuvan terapeuttinen voima. Toim. Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulu, L. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy

Tarina Hänestä

Lapsi tarvitsee tarinoita omasta itsestään ja elämästään. Kipeiden asioiden muistelu helpottuu, kun muistosta luo tarinan. Muistoista saadaan näin selkeämmäksi lapsen mieleen, ja kipeästäkin kokemuksesta voi oppia rakentamalla tarinalle onnellisen lopun. Esimerkiksi miettimällä mitä kaikkea se muisto opetti. Jos lapsi kuulee paljon negatiivista puhetta esimerkiksi sukulaisistaan, omaksuu hän negatiivisen tarinan osaksi omaa identiteettiään. (Juusola 2011, 161.)

Kirjoittaessa lasta ohjataan ottamaan roolia kuvan ulkopuolelta, hänmuotoisena ja kirjoittamaan preesensissä. Tällainen työskentely antaa tilaa tarkastella asioita nykyhetkessä ilman, että nykyinen minä sotkeutuu tarinaan. Preesensissä ja hän- muodossa kirjoittaen lapsi saa tilanteeseen etäisyyttä. (Pehunen 2009, 80.) Jakamalla oman muistonsa ohjaajan kanssa, saattaa lapsi oivaltaa tilanteesta itsekin jotain uutta, tai hän saattaa saada uusia näkökulmia käsiteltävään asiaan.

Lähde:

Juusola, M. 2011. Vahvaksi rakastetut lapset. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy

Pehunen, P. 2009. Omakuvat ja perhevalokuvat psykoterapiassa. Teoksessa Valokuvan terapeuttinen voima. Toim. Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulu, L. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Skräppäys

Skräppäyksessä eli leikekirjassa yhdistyvät muistelukerronnan muodossa askartelu ja omien arvokkaiden kokemusten läpikäyminen ja tallettaminen yksiin kansiin. Se kannustaa mielikuvien luomiseen ja muistojen tallettamiseen luovalla tavalla. Skräppi- albumiin liimataan kuvia ja muita muistoja satunnaisessa järjestyksessä, sillä tarkoitus ei ole tehdä kronologisesti etenevää albumia, vaan silmää miellyttävä teos, tarina omasta elämästä. (Jokipaltio 2007, 9,12.)

OHJE:

Hanki Skräppäystä varten lapselle, tai yhdessä lapsen kanssa mieluinen vihko tai albumi, johon alatte skräppäämään. Vihkoon talletetaan valokuvia, lehtileikkeitä, tapahtumien lippuja ym. Käytännössä mitä vain lapsi sinne keksii aarteenaan tallettaa. Ideana on koristella albumia yhdessä ja miettiä kerätyn materiaalin merkitystä. Muistot toimivat hyvin keskustelun herättäjänä. Kaikkia ei tarvitse liimata albumiin, vaan muistoja voi tallettaa liimattuun kirjekuoreen, josta ne voi tarvittaessa ottaa taas esille. Skräppääminen ei ole lyhyen ajan tuotos, vaan pitkän matkan projekti, joka vie aikaa.

Lähde:

Jokipaltio, J. 2007. Nyt skräppätään. Opas leikekirjan tekemiseen. Toim. Jokipaltio, J. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy

Eläin jos oisin

Menetelmää varten tarvitaan muovisia pieniä eläimiä, esimerkiksi Schleitz-eläimet. Leikkieläimet ovat monipuolinen tunteiden ja tunnetilojen työstämisen väline. Lapsi käyttää erilaisia keinoja selviytyäkseen ihmisten kanssa, ja keinot vaihtelevat ihmisestä riippuen. Sosiaalisesti taitava lapsi pystyy löytämään hyväksyttäviä keinoja, mutta sosiaalisesti taitamaton lapsi ei. Eläimet ovat helppo samaistumisen kohde lapselle, koska lapsi tuntee niiden ominaiset käyttäytymismallit. Lapsi pystyy sanomaan millainen on esimerkiksi tiikerin tai hiiren tavallinen käytös, ja yhdessä aikuisen kanssa tätä käytöstä ja tunnetta peilataan lapsen kokemukseen. Lapsi voi tarkastella, että toimiiko hän jossakin tilanteessa kuin tiikeri, ja onko käytös siihen tilanteeseen sopivaa. Menetelmä vaatii aikuisen ohjausta.

OHJE:

Menetelmää käytettäessä voidaan valita esimerkiksi vain yksi tilanne, jota halutaan tarkastella.

- **Pyydä lasta valitsemaan tilanteessa läsnä olleille ihmisille heitä kuvastavat eläimet.**
- **Pyydä lasta esimerkiksi pohtimaan miltä kustakin ihmisestä/eläimestä on tuntunut, kun on toimittu jollakin tavalla. Kuka pahoitti kenen mielen? Olisiko asian voinut ilmaista toisin? Miltä esimerkiksi hiirestä tuntui, kun tiikeri karjui tälle? Olisiko tiikeri voinut puhua hiiren tavoin? Oliko hyökkääminen hiiren kimppuun oikeutettu?**

Lasta voidaan herätellä myös pohtimaan miten hän käyttäytyy kenenkin seurassa. Tämä toimii etenkin lapsilla, joilla on hankalaa sosiaalisissa tilanteissa, ja ketkä saavat herkästi ärsykeitä muiden toiminnasta. Eläimien avulla lapsi pystyy mielessään jäsentämään toimintaansa paremmin.

Lähde: Ohjaajan oma kokemus